

SAKSPAPIR

Saksnr	Utval	Type	Dato
013/23	Formannskapet	PS	15.02.2023

Saksbehandlar	ArkivsakID
Runar Ludvigsen	22/3531

KS debatthefte 2023 nr. 1 - Innspel frå Osterøy kommune

Vedlegg:

KS - Debatthefte I - 2023. Evne og kraft til å bære

Presentasjon (nynorsk) Debatthefte I - 2023. Evne og kraft til å bære

Rådmannen sitt framlegg til vedtak:

Kva er dei mest relevante utfordringane framover?

1. *Er utfordringsbiletet som skildra i heftet gjenkjennbart for din kommune/fylkeskommune?*

Svar: Utfordringsbilete som vert skildra er diverre svært gjenkjennbart for Osterøy kommune.

2. *Er det andre langsiktige utfordringar enn det som er skildra, som de vil peike på?*

Svar: KS sin skildring treff godt. Osterøy kommune vil likevel peike på at i tillegg til den svært krevjande situasjonsbilete som er skildra, så er det ekstra krevjande for dei kommunane som, i likskap med Osterøy, ikkje har meir å hente på inntektssida. Vi må bruke tid og ressursar på å «halde hovudet over vatn» for å handtere auka utgifter og auka behov. Det vert verken tid eller ressursar til å jobbe med utvikling. Osterøy kommune opplever at det er krevjande å møte framtida sine utfordringar når ein ikkje har midlar, ressursar, bemanning og kompetanse til å gjere dei investeringane og grepa som er heilt nødvendige for å vere rusta for framtida. Dei ressursane vi har vert diverre ofte brukt til å plastre såret i staden for å utvikle og vere i forkant. Det vert lite rom for å drive førebyggjande arbeid og i det heile: å hindre at det vert eit sår.

3. *Kva utfordringar meiner de blir spesielt viktig å vere merksam på framover?*

Svar: Det er eit aukande behov for helse- og omsorgstenester. Det er viktig at vi klarer å ruste oss slik at vi klarer å møte dette så godt det let seg gjere. Her må vi tenkje annleis, til dels endre strukturen og oppgåveløysinga i heile tenesta. Vi må setjast i stand til ta i bruk teknologi og andre nyvinningar som gjer at arbeidet kan organiserast på nye måtar. Dette vil gjere at vi kan jobbe meir effektivt utan at det går ut over kvaliteten i tenesta. Vi må og kunne nytte arbeidskrafta vår meir effektivt enn i dag. Det betyr at vi må tenkje nytt om kva kompetanse som må til for å løyse ulike oppgåver. Rekrutteringsutfordringa er allereie stor i kommunesektoren, og i særleg grad innan helse og omsorg.

Det største utfordringa er likevel den auka risikoen for ikkje ønska og ikkje forutsette hendingar, nettopp fordi det er svært vanskeleg å førebu seg godt nok på slike hendingar og korleis desse vil påverke kommunen. Når all kapasitet går med til dagleg drift er det og lett å glempe på viktige utviklingstrekk. Det gjer oss meir sårbare.

Korleis styrke lokaldemokratiet si evne og kraft til berekraftig arealbruk?

4. *Kva mogelegheiter og utfordringar opplever kommunane/fylkeskommunane sjølv i arbeidet med berekraftig arealbruk?*

Svar: Ein viktig utfordring er å få oversikt over faktisk bruk av areala i kommunen. Vi må vite kor mykje areal som årleg vert omdisponert frå eit føremål til eit anna. Kommunane har trong for å ha

betre kontroll og oversikt over arealbruken i form av ein arealrekneskap. Det er her særst viktig å ha kontroll på avgang av landbruksareal og areal knytt til biologisk mangfald. Den norske raudlista viser at arealendringar er det største trugsmålet mot biologisk mangfald. Rapportar frå Det internasjonale Naturpanelet syner det same.

Det me her snakkar om er arealnøytralitet. Det vil seie null tap av natur. Tap av landbruksjord er inkludert.

I dag har kommunane ikkje gode nok reiskapar til å handtere denne problematikken på ein god måte. KOSTRA-rapportering er ikkje godt nok. Vi treng enkle metodar for å lage gode arealrekneskapar, og vilje og evne til å leggje resultatane av desse til grunn for politiske vedtak.

Ein annan utfordring er å sjå heilskapen i berekraftig arealbruk. Dette er eit komplekst omgrep med mange falsettar, og det er gjerne slik at eit isolert berekraftig tiltak kjem i konflikt med eit anna isolert berekraftig tiltak. Dette er ein klassisk problemstilling. Mykje erfaring vart her henta i NAMIT-prosjektet på tidleg 90-tal, og arbeidet med samordna transport- og arealplanlegging. Gamle greier som framleis er aktuelle.

5. Kva nye verkøy og verkemidlar vil vere nyttige og naudsynte i kommunen/fylkeskommunen sitt arbeid med berekraftig arealbruk?

Svar: Ein god metode for arealbruksrekneskap som alle kommunane kan/bør/skal bruke. Osterøy kommune er også svært opptatt av å ta i bruk arealrekneskap i det pågåande arbeidet med revisjon av KPA. Samtidig meiner me det bør være ein felles metodikk for alle norske kommunar. Dette er etter kva me veit under utvikling.

Berekraftig arealbruk er ein arealbruk som m.a. tek vare på arealressursane våre for framtidige generasjonar. Vi trur mange i kommunane har behov for gode kriteria for å utvikle berekraftige arealbruksløyningar i sine respektive kommunar.

PBL er framleis eit godt verkemiddel for ein berekraftig arealbruk.

Korleis få til ei raskare omstilling og mobilisering av ressursar?

6. Kva er dei største barrierane for å få til ei raskare omstilling i din kommune/fylkeskommune?

Svar: Som vi allereie har vore inne på er dei største utfordringane/barrierane for vår del det økonomiske. Deretter er mangel på ressursar og kapasitet ei utfordring. Manglande kapasitet har del samanheng med knappe økonomiske rammer, men og tilgang på fagfolk vi treng for å få til naudsynt omstilling. Rigide reglar og avtalefesta rettar er og ein hinder for rask og smidig omstilling.

7. Kor ser de dei største mogelegheitene for å mobilisere ressursar internt i eigen organisasjon og med eksterne utanfor organisasjonen?

Svar: Skal vi frigjere ressursar i eigen organisasjon må vi kutte ut oppgåver vi gjer i dag. Det vil i så fall krevje endringar i lov og forskrifter som set krav til kva vi pliktar å levere av tenester.

Formannskapet - 013/23

FS - behandling:

Formannskapet var samd i ein slik merknad: formannskapet ønskjer framover å få tilsendt KS debatthefte så snart kommunen har fått det, slik at ein kan ta stilling til det i god tid før frist for innspel.

AVRØYSTING:

FS - vedtak:

Kva er dei mest relevante utfordringane framover?

1. *Er utfordringsbiletet som skildra i heftet gjenkjennbart for din kommune/fylkeskommune?*

Svar: Utfordringsbiletet som vert skildra er diverre svært gjenkjennbart for Osterøy kommune.

2. *Er det andre langsiktige utfordringar enn det som er skildra, som de vil peike på?*

Svar: KS sin skildring treff godt. Osterøy kommune vil likevel peike på at i tillegg til den svært krevjande situasjonsbiletet som er skildra, så er det ekstra krevjande for dei kommunane som, i likskap med Osterøy, ikkje har meir å hente på inntektssida. Vi må bruke tid og ressursar på å «halde hovudet over vatn» for å handtere auka utgifter og auka behov. Det vert verken tid eller ressursar til å jobbe med utvikling. Osterøy kommune opplever at det er krevjande å møte framtida sine utfordringar når ein ikkje har midlar, ressursar, bemanning og kompetanse til å gjere dei investeringane og grepa som er heilt nødvendige for å vere rusta for framtida. Dei ressursane vi har vert diverre ofte brukt til å plastre såret i staden for å utvikle og vere i forkant. Det vert lite rom for å drive førebyggjande arbeid og i det heile: å hindre at det vert eit sår.

3. *Kva utfordringar meiner de blir spesielt viktig å vere merksam på framover?*

Svar: Det er eit aukande behov for helse- og omsorgstenester. Det er viktig at vi klarer å ruste oss slik at vi klarer å møte dette så godt det let seg gjere. Her må vi tenkje annleis, til dels endre strukturen og oppgåveløysinga i heile tenesta. Vi må setjast i stand til ta i bruk teknologi og andre nyvinningar som gjer at arbeidet kan organiserast på nye måtar. Dette vil gjere at vi kan jobbe meir effektivt utan at det går ut over kvaliteten i tenesta. Vi må og kunne nytte arbeidskrafta vår meir effektivt enn i dag. Det betyr at vi må tenkje nytt om kva kompetanse som må til for å løyse ulike oppgåver. Rekrutteringsutfordringa er allereie stor i kommunesektoren, og i særleg grad innan helse og omsorg.

Det største utfordringa er likevel den auka risikoen for ikkje ønska og ikkje forutsette hendingar, nettopp fordi det er svært vanskeleg å førebu seg godt nok på slike hendingar og korleis desse vil påverke kommunen. Når all kapasitet går med til dagleg drift er det og lett å glemme på viktige utviklingstrekk. Det gjer oss meir sårbare.

Korleis styrke lokaldemokratiet si evne og kraft til berekraftig arealbruk?

4. *Kva moglegheiter og utfordringar opplever kommunane/fylkeskommunane sjølv i arbeidet med berekraftig arealbruk?*

Svar: Ein viktig utfordring er å få oversikt over faktisk bruk av areala i kommunen. Vi må vite kor mykje areal som årleg vert omdisponert frå eit føremål til eit anna. Kommunane har trong for å ha betre kontroll og oversikt over arealbruken i form av ein arealrekneskap. Det er her særst viktig å ha kontroll på avgang av landbruksareal og areal knytt til biologisk mangfald. Den norske raudlista viser at arealendringar er det største trugsmålet mot biologisk mangfald. Rapportar frå Det internasjonale Naturpanelet syner det same.

Det me her snakkar om er arealnøytralitet. Det vil seie null tap av natur. Tap av landbruksjord er inkludert.

I dag har kommunane ikkje gode nok reiskapar til å handtere denne problematikken på ein god måte. KOSTRA-rapportering er ikkje godt nok. Vi treng enkle metodar for å lage gode arealrekneskapar, og vilje og evne til å leggje resultatane av desse til grunn for politiske vedtak.

Ein annan utfordring er å sjå heilskapen i berekraftig arealbruk. Dette er eit komplekst omgrep med mange falsettar, og det er gjerne slik at eit isolert berekraftig tiltak kjem i konflikt med eit anna isolert berekraftig tiltak. Dette er ein klassisk problemstilling. Mykje erfaring vart her henta i NAMIT-prosjektet på tidleg 90-tal, og arbeidet med samordna transport- og arealplanlegging. Gamle greier

som framleis er aktuelle.

5. *Kva nye verkøy og verkemidlar vil vere nyttige og naudsynte i kommunen/fylkeskommunen sitt arbeid med berekraftig arealbruk?*

Svar: Ein god metode for arealbruksrekneskap som alle kommunane kan/bør/skal bruke. Osterøy kommune er også svært opptatt av å ta i bruk arealrekneskap i det pågåande arbeidet med revisjon av KPA. Samtidig meiner me det bør være ein felles metodikk for alle norske kommunar. Dette er etter kva me veit under utvikling.

Berekraftig arealbruk er ein arealbruk som m.a. tek vare på arealressursane våre for framtidige generasjonar. Vi trur mange i kommunane har behov for gode kriteria for å utvikle berekraftige arealbruksløyningar i sine respektive kommunar.

PBL er framleis eit godt verkemiddel for ein berekraftig arealbruk.

Korleis få til ei raskare omstilling og mobilisering av ressursar?

6. *Kva er dei største barrierane for å få til ei raskare omstilling i din kommune/fylkeskommune?*

Svar: Som vi allereie har vore inne på er dei største utfordringane/barrierane for vår del det økonomiske. Deretter er mangel på ressursar og kapasitet ei utfordring. Manglande kapasitet har del samanheng med knappe økonomiske rammer, men og tilgang på fagfolk vi treng for å få til naudsynt omstilling. Rigide reglar og avtalefesta rettar er og ein hinder for rask og smidig omstilling.

7. *Kor ser de dei største mogelegheitene for å mobilisere ressursar internt i eigen organisasjon og med eksterne utanfor organisasjonen?*

Svar: Skal vi frigjere ressursar i eigen organisasjon må vi kutte ut oppgåver vi gjer i dag. Det vil i så fall krevje endringar i lov og forskrifter som set krav til kva vi pliktar å levere av tenester.

Saksopplysningar:

Saksopplysningar:

KS ønsker innspel til årets debatthefte «Debatthefte I – 2023. Evne og kraft til å bære».

I år sender KS ut to debatthefter. I «debatthefte I - 2023. Evne og kraft til å bære», ønsker KS innspel på tre tema. Det er utfordringsbiletet for kommunesektoren framover, berekraftig arealbruk, samt omstilling og mobilisering av ressursar. I «debatthefte II - 2023. Mellomoppgjeret», ønsker KS innspel til innretning av mellomoppgjeret. Alle innspel blir samanstillt og takast med i KS sitt vidare arbeid.

(Fylkeskommunedirektøren/Fylkesrådmannen/Rådmannen) Kommunedirektøren legg i denne saka fram problemstillingane i «Debatthefte I – 2023. Evne og kraft til å bære» til politisk handsaming.

Kva er dei mest relevante utfordringane framover?

I førebuingane av KS Landsting 2024, ønsker KS at kommunane/fylkeskommunane drøftar og gir KS innspel for å fylle ut utfordringsbildet framover.

Det er vist til åtte hovudutfordringar i heftet:

- Fleire eldre gir økte helse- og omsorgsbehov
- Trongare økonomi krev tøffare prioriteringar
- Fleire utanfor samfunns- og arbeidsliv
- Klima-, natur-, og miljøutfordringar tiltek
- Digitalisering i ulik fart og med ulik kraft
- Større risiko for ikkje ønska hendingar
- Demokratiet utfordrast frå fleire hald
- Vedvarande mangel på personell og kompetanse

Nyansering av utfordringsbildet kan lesast i vedlegget side 4 tom. side 6.

Korleis styrke lokaldemokratiets evne og kraft til berekraftig arealbruk?

I rolla som lokale og regionale samfunnsutviklarar ønsker kommunar og fylkeskommunar å svare offensivt på dei store utfordringane vi står ovanfor. Som arealmyndigheit har kommunane avgjerande betydning for samfunnsutviklinga gjennom avgjerd om bruk og vern av ressursar. Frå nasjonalt hald er det avgjerande at summen av kommunane sine arealavgjerd ikkje bryter med vedteken nasjonal politikk og internasjonale forpliktingar.

Lokaldemokratiet har etter plan- og bygningslova eit stort ansvar for ein arealbruk som fremjar berekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjonar. KS ønsker at kommunane/fylkeskommunane drøfter og gir innspel på kva mogelegheiter og utfordringar kommunane/fylkeskommunane opplever i det lokale arbeidet med berekraftig arealbruk og kva nye nasjonale verktoy og verkemidlar som kan vere eigna til å styrke lokaldemokratiet si evne og kraft til å fatte gode og langsiktig berekraftige avgjerd.

Areal er ein avgrensa ressurs som gir mogelegheiter og utfordringar. Å fatte vedtak om bruk og vern av ressursar gir store mogelegheiter til å påverke samfunnsutviklinga. Samstundes kan det vere krevjande, særleg i ein situasjon med aukande interesse motsetningar, auka press i avgjerdsprosessen og komplekse samanhengar ved utbygging. Ulike mål kan vere motsetningsfylte, for eksempel knyta til busetjing, verdiskaping, utbygging av ny fornybar energi, natur og klima. Med aukande arealknappheit aukar både tomteprisen og interesse motsetningane, og det blir meir krevjande å vere avgjerdstakar. Sjølv om ikkje den einskilde avgjerd om å bygge nye hytteområde, kraftanlegg og vegar aleine har stor innverknad på dei totale naturverdiane, er det fare for at den totale belastninga blir stor når ein ser på arealbruken samla.

FN sitt klimapanel og det internasjonale naturpanelet har slege fast at vi har store utfordringar med å stagge både klimaendringane og tap av naturmangfaldet. Fysisk utbygging krev areal, og arealbruk har konsekvensar for klima og natur. All natur lagrar karbon, nokre naturtypar lagrar meir enn andre. Skogen er viktig, men våtmarkene, biosfæren og is-systema er viktigare. Særleg våtmark og myr er viktig for naturlagring av karbon. Arealbruk er ein nøkkelfaktor både i arbeidet med å bremse klimaendringane, for tilpassing til eit endra klima og som den viktigaste enkeltfaktoren i arbeidet med å stanse tap av natur. Nasjonale undersøkingar peikar på at kvaliteten på konsekvensutgreiingar av klima- og miljøtema i arealdelen av kommuneplanen kan betrast i stor grad.

KS har teke opp med regjeringa at kommunane ønsker meir tillit frå nasjonale styresmakter i arealpolitikken med differensierte løysningar i den einskilde kommune og at praktiseringa av statlege innvendingar må sjåast på. I arbeidet med å styrke klima- og naturomsyna i arealpolitikken, har KS fått gjennomført ein [FOU om berekraftig arealbruk innanfor rammen av lokalt sjølvstyre](#) der ulike tiltak er drøfta.

For å styrke kunnskap og kapasitet for berekraftig arealbruk, kan det vere aktuelt at staten tar eit hovudansvar for utvikling av areal/naturrekneskap i samarbeid med kommunesektoren, utdanne fleire planleggarar eller at kommunane bruker fylkeskommunen som fagressurs. Det kan også vere aktuelt å arbeide vidare med økonomiske verkemidlar som naturavgift på utbygging av urørt natur eller juridiske verkemidlar for meir differensiert forvaltning ut frå ulike naturgitte og demografiske utfordringar, vurdere ei særskilt ordning for å ivareta naturinteresser i planlegginga, utvikle tydelegare mål for ulike naturinteresser og utforske korleis naturen kan få eit sterkare vern.

Meir om berekraftig arealbruk kan lesast i vedlegget side 9 tom. side 14, der det mellom anna omtalast ni mogelege vegar for å styrke klima- og naturomsyn i arealpolitikken innanfor dagens handlingsrom.

Korleis få til ei raskare omstilling og mobilisering av ressursar?

Det blir ein vedvarande avgrensa tilgang på kompetent arbeidskraft og redusert økonomisk handlingsrom.

Som følge av den demografiske utviklinga, er trongen for omstilling større enn rekrutteringsmogelegheitene. Særleg gjeld dette innan helse- og omsorg, men det er også naudsynt med omstilling innan dei øvrige tenestedområda. Det utfordrar dagens organisering av tenestene og måten oppgåver løysast på. Ny teknologi gir mogelegheiter innan alle ansvarsområda i kommunesektoren. Det gjer oss i stand til å organisere og skape tenester meir effektivt med færre ressursar. I tillegg må ein utvikle kompetansen til eigne arbeidstakarar, og nytte den kompetansen som er tilgjengeleg mest mogeleg effektivt. I samarbeid med tillitsvalde er det naudsynt å prøve ut nye måtar å organisere arbeidet, med ny organisering av arbeidet og arbeidstida, bruk av teknologi, kompetanseheving og målretta bruk av kompetanse.

Med vedvarande mangel på personale og kompetanse, må vi i større grad planlegge annleis og i større grad mobilisere fleire ressursar internt i eiga verksemd gjennom forlenga yrkeskarriere, lågare sjukefråvær og ved at fleire jobbar heiltid. Innbyggjarane er også ein viktig ressurs som bør involverast basert på eigenverd, meistring og aktiv bruk av eigne ressursar. Vidare er det mykje å hente i å mobilisere og forene ressursar regionalt i forpliktande samarbeid.

Døme og tips om omstilling og mobilisering finnst i vedlegget på side 19 tom. side 21.

Spørsmål KS ønsker å få utdypa:

Kva er dei mest relevante utfordringane framover?

1. Er utfordringsbiletet som skildra i heftet gjenkjennbart for din kommune/fylkeskommune?
2. Er det andre langsiktige utfordringar enn det som er skildra, som de vil peike på?
3. Kva utfordringar meiner de blir spesielt viktig å vere merksam på framover?

Korleis styrke lokaldemokratiet si evne og kraft til berekraftig arealbruk?

4. Kva mogelegheiter og utfordringar opplever kommunane/fylkeskommunane sjølv i arbeidet med berekraftig arealbruk?
5. Kva nye verktøy og verkemidlar vil vere nyttige og naudsynte i kommunen/fylkeskommunen sitt arbeid med berekraftig arealbruk?

Døme på kva som kan drøftast finnst på side 17 i vedlagt hefte.

Korleis få til ei raskare omstilling og mobilisering av ressursar?

6. Kva er dei største barrierane for å få til ei raskare omstilling i din kommune/fylkeskommune?
7. Kor ser de dei største mogelegheitene for å mobilisere ressursar internt i eigen organisasjon og med eksterne utanfor organisasjonen?

Debattheftet I - 2023 er vedlagt saka.

Konklusjon

Frist for innspel er 17. februar 2023. Saka vert difor lagt fram for formannskapet for førebels vedtak innan tidsfrist. Vedtak vert vidare lagt fram for heradsstyret 22. februar. Eventuelle endringar som heradsstyret måtte ønskje kan eventuelt ettersendast.